

П'ЯТЬ "ЧОМУ" ЗГОРЬОВАНОЇ МАТЕРІ...

Вулиця імені сина

Останній день зими. Дорога понад лісом, засипана снігом, веде до садового товариства "Ясна Поляна", що неподалік Ірпеня. Здається, сонце розсипало на снігу бенгальські вогні й вони сліплять очі так, що виступають сльози. Посивіла жіночка йде мені назустріч. По її щіці скочується сльоза.

— Це від сонця, — ніби виправдовується вона.

Ми бредемо по снігу. Доріг тут не розчищають, мало хто лишається на зиму на дачах: хіба що пенсіонери та "золота молодь", яка все частіше тягнеться до природи, свіжого повітря й добирається до столиці в офіси на іномарках. Та й будиночки їхні вирізняються огоро-

жами, "злими псами" у дворах, посиленою охороною.

— Від кого охороняються, — не то перешити, не то дивується Наталя Іванівна...

Господар чекає нас у теплій, залитій сонцем кімнаті. Йому не так вже й здоровиться, але гостям тут раді. Не так часто сюди хто навідується. Наталя Іванівна та Павло Панасович — батьки Героя Радянського Союзу Володимира ПРАВИКА. Ой і випало на їхню долю...

Уся їхня родина з дідів-прадівів пов'язана з Чорнобилем. Усе коріння — в поліській землі. Тепер Віктор, молодший син, мешкає в Ірпені, а вони ось тут, на садовій ділянці, на вулиці, яку нарекли ім'ям їхнього сина Володи. Ли-

Володимир Правик

стів і газет сюди не приносять. Слухають радіо та дивляться телевізор.

Крають серце спогади. Павло Панасович бурчить, що все тут не так. Мовляв, і ліс не такий, а що вже говорити про ті, багатющі на рибу річки. Ще й досі шкодує, що мародери забрали найдорожче для нього — дюралевого човна...

Далі — на 2-ій стор.

П'ЯТЬ "ЧОМУ" ЗГОРЬОВАНОЇ

МАТЕРІ...

Продовження. Початок на 1-ій стор.

Гірка тиша Чорнобиля

Чорнобиль зранку й до вечора оповитий тишею. На садибі Правиків кожен куточок, від горища й до льоху, сповнений пахощами луків, а варто прислухатися, й почуєш, як гомонять неподалік маленькі річки. В такий час вабить до себе блакитно-смагдадова незористість води, трав, верболозу...

Свій будиночок у Чорнобилі вони почали зводити відразу після весілля. Не хотіли завдавати зайвого клопоту рідним, от і будувалися. Павлові — двадцять п'ять, він будівельник, саме тоді споруджував у Чорнобилі водогінну вежу. Наталці — вісімнадцять, якраз закінчувала медучилище. Невдовзі народився в них первісток, Володя.

Так і сталося, що стіни рідної оселі, дерева навколо — ровесники старшого сина. Лець навчився хлопчик ходити, одразу — за батьком у маленьку майстерню. Ну, а з мамою дибав до півоній, молоденьких кущів бузку, грядок.

Син рано почав розумітися на городині. Ще в дитсадку, розповідала вихователька, — не чути вереску на галявині, значить, Вовчик показує ма-

лятам якусь незвичайну травинку чи квітку й розповідає про неї легенду. З роками помітили: вабить малого й техніка. Павло Панасович порається біля мотоцикла, майструє якісь дрібнички для кухні, — Володя тихенько спостерігає. Треба — безпомилково подає батькові інструмент. Уже й сам уміє тримати в руках молоток, викрутку, долото.

Ким бути дитині: біологом чи техніком? У старших класах давалася математика. Дуже легко розв'язував хитромудрі рівняння. Створили тоді в середній школі №1 математичний дев'ятий клас, викладачка Віра Романівна Ільченко, справжній поет точних наук, рекомендувала до нього Правика. Трохи згодом, захистивши кандидатську, переїхала до Білорусі, та не забула обдарованого підлітка. Коли Володя закінчив десятій клас, якраз приїхала в Чорнобиль, агітувала хлопця поїхати до них у Мозир, у педагогічний. Дарма! Хоч хист до вчителювання мав незаперечний. Завжди навколо Володі Правика, тендітного, небалакучого, юрмилися старшокласники, малеча. Помітила це й мати. Вона також бачила сина вчителем...

Вибір на все коротке життя

Та не судилося. Володя подав заяву до Черкаського пожежно-технічного училища. Такого сюрпризу батьки й не чекали. Та не прийнято в сім'ї виказувати почуття. І хоч шанують дисципліну, з примусом її не отожнюють. На матері, Наталі Іванівні, міцно тримається дім, але й вона до командного тону не вдається. І без нього злагода й спокій живуть під дахом.

Вірили раніше батьки своїй дитині, довірилися його вибору й тепер.

З Черкас, мало нещодня, йшли листи. До дрібниць описував молодий воїн своє нове життя. Ось лише слів про кохання паперу не довіряв, зберіг до чергових відвідин батьківського дому. Вже небагато часу лишалося до присвоєння лейтенантського звання, вручення диплома. Коли поїхали Наталя Іванівна та Павло Панасович до училища на врочистості, і на вулиці випадково звернули увагу на тоненьку, гарну дівчину, яка прямувала туди ж. Радісне передчуття торкнулось материнського серця: "Чи не до Володі? Може, вона?"

Певно, не тільки в казках мати всевидюча... Як тут син — назустріч, та кож зрадів: "Ви вже познайомилися? Це — Надя!"

У батьківському домі справили весілля.

Надя ще вчилася в Черкасах, закінчувала

музучилище, коли лейтенант Правик вже очолив караул воєнізованої частини по охороні Прип'яті. Жив з батьками. У вихідні — до Черкас. Якось трохи винувато та й попередить матір: "Я — до Наді". І хоч дуже сумувала за сином, відповідала завжди однаково: "Як же інакше, синку". Принесе зарплату, мати нагадує: "Відвези Наді, їй у батьків просити гроші вже не випадає".

Згодом і Надя оселилася в чорнобильському домі, що став на кімнатку просторішим. Добудували невеличку спальню. Наталя Іванівна з Павлом Панасовичем перейшли до неї, а молодим віддали велику. Й усе так звичне тут: знайомі з дитинства портрети Тараса Шевченка, Сергія Єсеніна, улюблені книжки на кількох полицях, стоси номерів "Юного техника", "Моделіста-конструктора" — Володіна "технічна енциклопедія".

Згодом молодята отримали однокімнатну квартиру в Прип'яті. Володя попрацював: розсунув двері з передпокою до кімнати, розширилась "корисна площа", знайшлося місце для майстерні. Тим часом він перейшов до воєнізованої пожежної частини, яка дислокувалася безпосередньо на Чорнобильській АЕС. Молодий офіцер і тут проявив свої здібності: у приміщенні своєї частини сконструював спеціальний стенд для водіїв, який відтворює обстановку на навколишніх

трасах, обладнав табло, яке з точністю до секунди відлічувало час, витрачений на виїзд пожежних автомобілів. А вдома на радість Наді та всім гостям навіть світломузику змайстрував.

Та батьківський куточок в Чорнобилі так само лишався рідним домом. І точнісінько так діяло тверде синівське правило: всі нові придбання — в подвійній кількості. Зручний столик для кухні — і в Прип'яті, і в Чорнобилі. Світломузику не гіршу ніж для себе, змайстрував до днів народження батька й брата: першого травня 1986-го Павлу Панасовичу виповнювалося п'ятдесят, Віктору — шістнадцять...

Караул лейтенанта Правика

Розмова зводиться до того сумнозвісного дня — 26 квітня 1986 року. Наталя Іванівна поралася по господарству: треба було доробити ремонт, бо молодшому сину 1-го травня мало виповнитися шістнадцять, а Павлу Панасовичу на День перемоги — 50 літ! А тут до двору забігла невістка (дружина середнього брата Наталі Іванівни), й сповістила сумну звістку: вибух на атомній. Материнське серце відразу забило на сполох. Вона знала кожну його зміну. Караул Володі Правика, згідно графіка, заступив на чергування 25 квітня, в п'ятницю, о восьмій ранку. Її заспокоювали: "Треба почекати, все з'ясується, нічого страш-

ного не могло скоїтися!" завжди сповнена ясною віри в людей, тут не повірила: "Щось приховують!"

А від неї нічого не приховували. Ще й самі не знали, за яких обставин приймав рішення і діяв тієї ночі разом зі своїм караулом лейтенант Правик, слідом за ним — лейтенант Кібенюк і його бійці, а невдовзі, зведений загін у складі ста вісімдесяти шести пожежників. Обставин, про які відомі фахівці згодом скажуть, зроблене героями Чорнобиля, в поєдинку з незнаною доти бідою, ввійде в історію, і в підручники.

Разом з чоловіком поїхали в пожежну частину Чорнобиля. Там їм і сповістили, що син у лікарні. Лиш під вечір добралися до Прип'яті в лікарню: всі дороги вже були перекриті. Бігли навпростець, лісом. Мабуть, з вигляду батьків Володя зрозумів це, підвівся з ліжка: "Мамо, тату, через ліс не можна!" Й насварив маму, щоб та неодмінно одягла хустку. Попросив заїхати до Наді й переказати, щоб вона позачиняла вікна й берегла Наталочку, якій щойно виповнилося 16(!) днів, а на ранок попросив привезти молока.

А тим часом, у Прип'яті на вулицях юрмилися люди: діти гралися в пісочницях, справляли весілля, школярі здавали крос до Копачів, щоправда, назад, кажуть, вони вже не бігли, а падали з ніг, непритомніли.

Далі — на 3-ій стор.

ЗГОРЬОВАНОЇ МАТЕРІ...

Батько і мати

Продовження. Початок на 1-ій-2-ій стор.

На ранок Наталя Іванівна встала ранесенько, якщо можна сказати спала, купила в сусідки молока й подалася з чоловіком до сина в лікарню. Та де там... Всі дороги перекриті. Про те, що мати несе сину в лікарню молоко, ніхто й слухати не хотів. Знову манівцями, через ліс, не йшла, летіла на крилах. Шість кілометрів видалися такими довгими й вічними, а в лікарні її приголомшили: сина відправили до Москви...

Москва приховує катастрофу

Материнське серце не знаходило спокою. Наталя Іванівна побігла до Наді. Саме почалася евакуація Прип'яті. Встигли прихопити кілька простирал для маленької Наталочки й візочок. Надія вибігла в халатіку й кімнатних капцях. Тільки-но сіли в автобус, як під'їхав на мотоциклі Павло Панасович. Він їх і привіз у Чорнобиль. А там, спасибі Господу, сусід не відмовився на своєму авто правити їх до Києва. Наталя Іванівна проводжала невісточку з немовлям до батьків на Черкащину.

А вже в понеділок чоловік проводжав Наталю Іванівну до Москви. Материнське серце виривалося з грудей. Очі сльозилися так, що вже нічого не бачила. На пероні якісь киянські чоловіки в краватках суворо наказували ніде, нікому, нічого не розповідати про те, що сталося. А в її думках було одне: де та Москва, в якій ніколи не доводи-

лось бувати і як знайде ту шосту клінічну лікарню... На кожній зупинці знову й знову до неї підходили й попереджали про одне й теж: нічого не говорити. Не встигла ступити на перон у московській столиці, як її оточили люди в міліцейській формі: "Ви Наталя Правик? Ми на вас чекаємо." Лиш головою кивнула. Хіба можна було не впізнати заплакану матір. Її привезли прямісінько в лікарню.

Чергова лікарка провела співбесіду. Одразу пораділа тому, що Наталя Іванівна медпрацівник — медсестра. Їй дозволили не просто бути поруч із сином, а й доглядати за ним. Лиш про одне попросила лікарка: "Набирайтеся мужності. Жити ваш син не буде, в нього повністю пошкоджений кістковий мозок."

...У кутку коридору не плакала — голосила жінка. Заспокоївшись, зайшла до палати. Син підвівся, зрадів приїзду матері. Обличчя засвітилося від радості. А Наталя Іванівна ледь стримувала сльози, бо лякав вже один вигляд сина. Він ще ледь ходив по палаті. А вже з п'ятого травня йому ставало все гірше й гірше. Лікарі було запропонували пересадку кісткового мозку. Для цього викликали молодшого брата Віктора. Та, порадившись зі спеціалістами, прийшли до висновку, що вже нічого не врятує, адже жодної живої клітини.

Невдовзі прибув до Москви і батько. Перед

тим приїхала навідати чоловіка Надія з донечкою. Дев'ятого травня зайшов давній друг Сашко. Володя подав йому руку й з усмішкою на устах мовив: "Саньок, а мені Героя присвоять!" Поглянув на матір, підморгнув: "Мамо, чому не спиш? Перевтомилася... Я сильний, ось побачиш, обов'язково одужаю. Скажи, що подарувати тобі на свято? Я попрошу Надю, вона тобі купить". "Нічого не треба, синку. Лиш живи!" Єдиний раз не виконав син маминого прохання.

Засліплював країну салют!

...Гуляла столиця. Засліплював вікна салют. Ніч з 9-го на 10-е травня для родини Правиків стала роковою: в годину ночі на руках матері помер син.

Чимало написано про пожежників Чорнобиля в газетах, журналах. А скільки видано книжок?! Найпереконливіші факти зафіксовані в офіційних документах...

З "Опису бойових дій підрозділів пожежної охорони по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС Київської області", складеного в квітні 1986 року управлінням пожежної охорони Управління внутрішніх справ обласного керівника гасіння пожежі начальника караулу ВПЧ-2 лейтенанта Правика В.П. були правильними. Подання лафетних стволів з боку машинного залу запобігло розвитку пожежі в машинному залі і захистило металеві ферми даху". І далі: "Лейтенант Правик В.П. протягом 1 години 20 хвилин перебував у зоні підвищеної радіації, під час виконання обов'язків начальника бойової ділянки по гасінню пожежі на даху машзалу зазнав отруєння, був відправлений машиною "швидкої допомоги" на лікування".

"За свій караул відповідаю я!"

Час від часу ще й зараз чуємо: "Якби знати їм, що встали навперейми незвичайному, а радіаційному полум'ю!" жодного разу не вимовила цих слів мати. Розуміла: назустріч смертельній небезпеці Володя і його хлопці пішли свідомо. Вже згодом прочитала

доповідну бійця пожежної частини Андрія Половинкіна: "Лейтенант Правик знав, що зазнає сильного радіаційного ураження, і все одно пішов у полум'я над реактором, розвідав для нас усе до дрібниць".

Якось мати пригадала, як кілька років до аварії спалахнула пожежа в лісі. Тільки пізніше вона дізналася, що першим, у запаморочливий чорний дим над торфовищем, кинувся Володя. Тоді лиш зітхнула: "А чи обов'язково тобі всюди раніше за всіх?" А син відповів з незвичною суворістю: "За свій караул відповідаю я, мамо".

Пам'ять

Павло Панасович вже кілька разів перепитує Наталю Іванівну, де й коли проходять чергові змагання пожежних частин за право носити ймення Героя Радянського Союзу Володимира Правика. Він перебирає пам'ятні медалі, значки, вимпели, роздивляється фотографії. Харків, Кіровоград, Запоріжжя, Львів... Де тільки не доводилося їм бути за ці 20(!) років. Раділи й тішилися, що хлопці хочуть бути схожими на їхнього сина.

По обличчю матері котяться сльози. Здається, вони не висохнуть ніколи. Її Володя, її Вовчик. Її первісток.

Вона готується до поїздки в Москву. Ще має трохи сил, а ось Павло Панасович — трохи здає. Сидить на таблетках.

Мов кадри кінохроніки, знову напливають спогади.

... Коли поховали сина й повернулися в Чорнобиль, аби хоч дещо з пожитків забрати — застали обідрану хату. Навіть батареї парового опалення й розетки позривали й повикручували...

Мали тимчасове житло в маленькій кімнатці в Борожняці, доки не вигнали їх старенька господиня. Мало не на вулицю довелось йти з молодшим сином. Згодом два місяці жили без усяких умов у... відділенні міліції в Ірпені, де чекали в черзі на квартиру. А як тільки оголосили по радіо про присвоєння Володимиру Правіку звання Героя Радянського Союзу, за батьками прислали машину, аби вручити зван-

ня. По дорозі завезли в міськвиконком і вручили ордер й ключі на квартиру ще в недобудованому будинку. Бо мовляв, що їм скажуть у Верховній Раді на те, що батьки Героя не мають житла. Певно боялись за свої голови?

Чий Герой Правик?

... Минуло двадцять років. В Ірпені в парку стоїть пам'ятник Володимиру Правіку. Частенько навідується туди мати: прибере бур'яни, покладе квіти. Якось навідалася до міської ради взяти якийсь документ. Здивований голова перепитав: "А ви що, в нас живете? Про те, що пам'ятник є я знаю, а ось..."

Як швидко ми забуваємо своїх Героїв. А чи своїх? У Москві Герої Радянського Союзу вже давно мають своє звання — Герой Росії. У нас же... Пригадую, як у МНС, коли вручали ордери на квартири дітям чорнобильців, двадцятирічне дівча представилося мені: "Я — донька Героя Радянського Союзу Наталя Правик!" І це сьогодні у вільній незалежній Україні таке рідко слух...

Наталя Іванівна наполегливо просить мене записати в блокнот, кому передати привіт і подяки. Насамперед — Віктору Балозі — це тільки завдяки йому моя онука та Сергій Титенок отримали ключі від квартир, а то до кого тільки не зверталася. Особлива подяка Миколі Куценку. Він щороку супроводжує нас до Москви на Митинський цвинтар. Турбується й переймається нашими проблемами Віктор Гвоздь.

А ще батьки згадують теплу зустріч із журналістом Миколою Хрієнком. Якось він довідався,

а це вже років одинадцять, що Наталя Іванівна ніяк не може одержати автомобіль. Тільки-но журналіст за поріг, справа зрушила з місця. А то якось навідався то й же Хрієнко на гостину: "Оце був у Чорнобилі, заходив у ваш садок, нарізав живців з яблунь, привіз, може приживуться на новому місці?" Приживаються. На цьому список уривається. Далі мої абзаци починаються зі слів "чому?" й випереджають думки.

Чому так гірко плаче мати...

Чому за загиблого сина батько й мати отримують аж по 24 гривні?

Чому за звання Героя Радянського Союзу (по смертно) на трьох спадкоємців (батько, мати, донька) відміряно аж 104 гривні?

Чому мати так і не дочекалася відповіді на перепитання сина в Україні?

Чому ніхто з чиновників не покладає квітку до пам'ятника в Ірпені, хоча б у річницю трагедії?

Чому ніколи й ніхто не поцікавився здоров'ям батьків й не запропонував путівку до санаторію?

Як часто ми є свідками прикрих прикладів засудження матерів за погане виховання дітей, за зловживання їх наркотиками, а то й іншим зіллям... Недовиживались. Недовиживали.

Та є у нас багато яскравих і героїських постатей. Подібний — Володимир Правик. То, можливо, ця мати гідна й варта звання Героя України?

... Сонце засліплює очі до сліз. Наталя Іванівна проводжає мене вулицею імені сина й перепитує чи приїду ще. Обов'язково!

Людмила ЧЕЧЕЛЬ

Племінниця В. Правика Вероніка на цвинтарі в Москві